

DIAGNÒSTIC "LA PARTICIPACIÓ DE DONES LLATINOAMERICANES EN PROCESSOS MIGRATORIS A BARCELONA"

Desembre, 2015

Projecte de treball sol·licitat per la Regidoria de Participació i Territori, Ajuntament de Barcelona
Número d'expedient 1470/15- 15005003

Grup d'investigació: Casa Iberoamericana de la Mujer Barcelona

Leticia Cruz, Maritza Buitrago, Florencia González, Diana de la Torre, Luz Helena Ramírez y Carolina Romeu

La Casa Iberoamericana de la Mujer Barcelona (CIMB)¹ es complau en presentar un breu resum del DIAGNÒSTIC "LA PARTICIPACIÓ DE DONES LLATINOAMERICANES EN PROCESSOS MIGRATORIS A BARCELONA", que té per objectiu fer una primera aproximació sobre com es concep la participació de les dones llatinoamericanes en processos migratoris a Barcelona, prenent en compte registres d'estadístiques, lectures teòriques, però sobretot considerant les veus de 64 entrevistes realitzades durant els mesos de novembre i desembre de 2015, als deu districtes de Barcelona.

El recorregut d'aquest treball ha estat possible gràcies a les facilitats que ens van oferir els organismes institucionals dels districtes que són referents en matèria d'atenció a les dones a la ciutat. Així mateix, vàrem rebre el suport de veus pertanyents a entitats veïnals, associacions autònomes, col·lectius relacionats amb temes de participació i migració, etc., que van aportar el seu temps per projectar les seves impressions en aquest diagnòstic.

¹ La Casa Iberoamericana de la Mujer en Barcelona (CIMB) és una associació sense ànim de lucre creada per dones que comparteixen interessos col·lectius quant a la defensa transnacional dels drets de les dones, fent especial incidència en aquelles que han passat per un procés migratori.

Especial agraïment per a la Regidoria de Participació i Territori de l'Ajuntament de Barcelona, per brindar el seu suport per a la realització d'aquest treball. Amb aquest enllaç de col·laboració traduïm que la Regidoria manifesta el seu interès per deixar protagonisme a les dones llatinoamericanes que som a Barcelona generant experiència en metodologies per a la investigació crítica en matèria de feminismes, gènere, migració i ciutadania.

Al document sencer trobareu un full de ruta sobre el següent:

- Un marc teòric, Des d'on mirem? amb un material que reflexiona en la categoria "dona immigrant llatinoamericana" i que obre el debat amb algunes propostes per evitar els inconvenients allà plantejats.
- Una anàlisi estadística de la representativitat del col·lectiu de dones llatinoamericanes a Barcelona. Anàlisi i alguns suggeriments.
- Aproximació a les "intervencions" comunitàries als 10 districtes de Barcelona, mitjançant la recerca de contactes i l'aplicació de qüestionaris i entrevistes amb preguntes claus:

Les preguntes amb les que inicia aquest diagnòstic :

Hi ha una idea generalitzada de la participació? Entesa a través del vot, l'afiliació de partits polítics, i l'ús dels recursos i espais públics?

Hi ha una forta separació entre l'àmbit públic, on té lloc "allò polític", i el privat, reservat a allò personal.?

Poden existir experiències de dones llatinoamericanes que desenvolupen altres formes de participació que no són considerades ni valorades perquè no adopten les vies formals o tradicionals de participació?

En aquest context, ens sembla important indagar sobre les dificultats que limiten la participació de les dones, ja sigui en àmbits amb major capacitat d'impacte en les polítiques institucionals o en espais més propers com els barris.

A continuació destaquem alguns aspectes fonamentals, recomanem la lectura del document sencer per ampliar les fonts.

LES DONES LLATINOAMERICANES. ALGUNES XIFRES

Segons la lectura del fitxer de padró continu de la població a 2015, la ciutat de Barcelona té 262.233 residents estrangers empadronats, que representen el 16,3 % del total de la població resident.

D'aquest total, les dones són el 48,9% de la població.

La població estrangera a Barcelona, ha presentat un descens generalitzat respecte l'any 2011, on hi havien 278.320 residents estrangers; la disminució ha estat de 16.087 persones, que representa una disminució del 6,0 %; els anys 2012 - 2013 la població masculina es va reduir, mentre que la femenina va augmentar. A partir del 2014 ambdues poblacions han baixat; no obstant, la població masculina ha baixat comparativament un 8%, mentre que la femenina ho ha fet en un 3%.

Ara, les dones llatinoamericanes presenten un comportament diferent del general. tot i que l'evolució és molt semblant entre ambdues, hi han més dones que homes al col·lectiu Llatinoamericà, i que la baixada poblacional ha afectat lleugerament més a les dones.

Algunes característiques de les Dones llatinoamericanes que viuen a Barcelona

A Barcelona hi viuen 45.152 dones llatinoamericanes, la meitat de les quals són adultes amb edats compreses entre els 25 i els 39 anys, i el 12,25% són dones joves i que gairebé el 60% de les dones llatinoamericanes tenen un nivells d'estudis de Batxillerat superior, CFGM grau mitjà i estudis universitaris.

D'on vénen les dones llatinoamericanes a Barcelona?

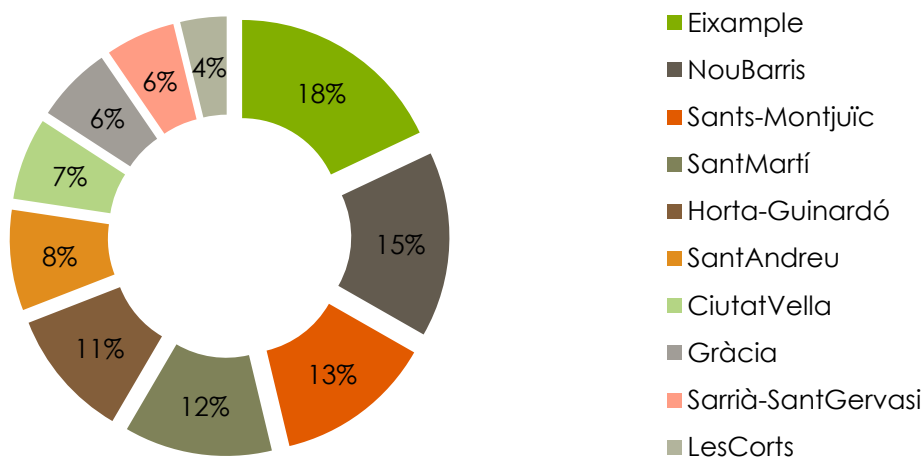
Veiem que Bolívia, Hondures, Perú, Colòmbia i Equador, són els principals països d'impactació als districtes de la ciutat, representen un 51% del total de dones llatinoamericanes.

On viuen les dones llatinoamericanes a Barcelona?

El 50% de Les dones llatinoamericanes viuen principalment als districtes de l'Eixample, Nou Barris, Sants Montjuïc i Sant Martí.

Els districtes amb menys impactació de dones llatinoamericanes són: les Corts, Sarrià-Sant Gervasi i Gràcia.

Dones Llatinoamericanes per districte

Font. Lectura del padró municipal d'habitants dades juny 2015, departament d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

Si comparem el comportament de les dones en relació a la mitjana d'estrangers a Barcelona, veiem que hi ha districtes atípics, com per exemple Nou Barris, Horta Guinardó i Sant Andreu, on hi ha una representació per sota de la mitjana de dones llatinoamericanes.

Alguns aspectes rellevants a les xifres

És interessant que el col·lectiu de dones d'Hondures no surti a cap entrevista com a col·lectiu representatiu, quan és el 2º més nombrós a la ciutat.

Les dones hondurenyes viuen principalment a Nou Barris 38% (1.808 dones) Horta-Guinardó 12% (564 dones) i Sants-Montjuïc 10% 461 dones). Perquè no hem detectat organitzacions de dones a Nou Barris? On són i perquè no hi participen de manera significativa? Seria una qüestió a analitzar i a tenir en compte si volem promoure accions específiques.

Seria recomanable analitzar els districtes de Nou Barris, Horta Guinardó i Sant Andreu, on hi ha una representació comparativament més significativa de les dones llatinoamericanes, i una representativitat, com a mínim, a Sant Martí i Nou Barris, molt semblant. Pot ser han trobat alguns motius per viure més en aquests districtes? Com hi podem identificar quin paper estan desenvolupant en relació a d'altres col·lectius de dones estrangeres?.

Els districtes de les Corts i l'Eixample, presenten una representativitat molt semblant, és a dir, els col·lectius més representatius són els mateixos (Colòmbia, Bolívia, Perú i Brasil) per la qual cosa, si es volgués fer una acció, podria ser replicable en un districte o en un altre.

D'altra banda, és necessari tenir en compte les mitjanes d'edat i de nivell educatiu entenent però, que la situació socioeconòmica també varia de districte en districte. És important no perdre de vista aquests matisos a l'hora de plantejar-nos intervencions específiques. Ha estat difícil accedir a dades desagregades per nacionalitat en relació a la maternitat i al mercat de treball. Si poguéssim accedir a aquestes dades, segurament podríem incloure altres perspectives a la interpretació qualitativa.

TROBALLES CONCRETES DEL DIAGNÒSTIC:

La present diagnosi ha tingut una mirada interseccional, a través de la qual hem trobat diverses causes i efectes entrecreuats, que formen un escenari complex a l'hora de parlar de la participació de les dones llatinoamericanes a Barcelona.

No podem obviar, encara que sigui evident, l'afectació que té el patriarcat a la vida de les dones llatinoamericanes en processos migratoris. Les dones patim greus violacions als Drets Humans a causa de ser dones, les dones migrades és clar que també, però la raça i el gènere s'entrecreuen en la conformació dels aspectes estructurals, polítics i quotidians relacionats amb la participació.

Alguns aspectes que ens han donat les entrevistes realitzades i que els trobem rellevants per a la reflexió:

- Les dones llatinoamericanes tenen funcions, rols, oportunitats i viuen situacions i discriminacions, per raó de gènere, molt diferents als homes; elles accedeixen a treballs i salaris no només inferiors als de les dones autòctones, sinó també als dels homes migrants. A més, les dones llatinoamericanes a Barcelona, també pateixen greus afectacions degut a la precarietat laboral, ocupant feines poc valorades i poc regulades, el que afavoreix que es produeixin condicions d'abús i dominació. Tanmateix pateixen la feminització de la crisi. Tot això, afecta directament en els espais personals per poder participar. D'altra banda, les dones en processos migratoris, es veuen més afectades per la violència masclista, a causa de la seva situació de vulnerabilitat, per a denunciar sino es té la situació regularitzada i la manca de xarxa de suport, entre d'altres.

- Les dones llatinoamericanes a Barcelona constitueixen un col·lectiu molt divers, complex i heterogeni: procedeixen de diversos països i cultures, pertanyen a diferents ètnies pobles o orígens, emigren segons diferents patrons i difereixen en múltiples factors personals. Tanmateix són recurrents les concepcions homogènies i generalitzades sobre elles, s'ha construït un "ideal", un "model" de dona llatinoamericana, molt vinculat a les relacions familiars. Hi existeix un desconeixement del context social i cultural d'aquestes; aquesta homogeneïtzació contribueix a reproduir pautes d'interacció i intervenció poc adaptades.
- S'identifica una tensió entre un concepte passiu, que concep que les dones participen com ara usuàries o demandants dels serveis oferts per l'administració pública, visió que és predominant als agents estatals; que contrasta amb un concepte de participació activa, en la que les persones són agents actius de les solucions dels seus propis problemes, en els que tenen veu i incidència a la gestió pública. Aquestes visions no necessàriament són excloents, però per ésser complementàries, requereixen que es miri més enllà dels espais formals.
- Les dones llatinoamericanes es troben excloses o no estan representades en la major part dels espais formals reconeguts on es prenen certes decisions polítiques als districtes, per exemple, els Consells de Dones, però participen en altres espais que tenen alguna cosa a veure amb les eines per resoldre problemes vitals. Així es vinculen a les Assemblees de Desocupats, Plataformes per la defensa de l'habitatge, els Bancs del temps, encara que no necessàriament aquesta participació pot ser de qualitat i de vegades no arriben a ser reconegudes les seves contribucions. S'identifica aleshores una tensió entre les opinions que conceben amb passivitat la participació de les dones llatinoamericanes, principalment vistes com a usuàries o demandants de serveis de l'administració pública i per una altra banda està la idea de la participació activa que resta subjacent a algunes entrevistes realitzades.
- El primer enfocament sobre la manera en la qual es percep la "participació" es materialitza en que els recursos i les polítiques públiques dissenyades per a "atendre" les dones llatinoamericanes, parteixen d'una visió de víctima o assistencialista de les dones.

Per un costat n'hi ha els qui consideren que les dones llatinoamericanes no destaquen per la seva participació com a col·lectiu perquè ja es troben integrades en la societat catalana. En existir "una més gran proximitat cultural" les seves necessitats serien més pròximes a les dones catalanes pel que no serien necessàries polítiques específiques per fomentar la participació, sinó generals per a les dones i, fins i tot, "per a tot el món". S'adverteix que existeix un major consens en la necessitat d'atendre les necessitats específiques de dones en processos migratoris d'altres orígens, com de Pakistan o la zona de Magreb.

Però per un altre costat, es presenta una visió estereotipada de les dones com a persones que només necessiten assistència, obviant el que poden aportar. Per exemple, en algunes associacions de veïns, en sol·licitar entrevistes o preguntar per la participació de dones llatinoamericanes, ens van aconsellar parlar amb associacions que treballen la violència masclista, relacionant-les només com a víctimes de violència.

- La dificultat per a poder conciliar la vida personal, la familiar i la laboral, ha estat una de les principals dificultats percebudes per les veus entrevistades a l'hora de valorar l'accés igualitari i el potencial de participació social que poden tenir les dones llatinoamericanes i la població en general. S'entén que la participació en ésser voluntària, implica unes facilitats i una disponibilitat de temps reals que no totes les persones poden permetre's. En aquest sentit, existeixen unes certes necessitats que han de tenir-se en compte a l'hora de crear i concebre els espais, perquè aquests no es converteixin en un privilegi per a qui tingui el temps, o els mitjans econòmics per facilitar la conciliació (per exemple, pagar una cangur).

- També crida l'atenció que existeixen alguns col·lectius de dones llatinoamericanes que estan poc representats. Les dones d'Honduras representen un dels majors percentatges de població en procés migratori, tanmateix hi ha poc coneixement de la seva presència a la ciutat de Barcelona.
- En aquest procés hem trobat algunes resistències, persones amb les quals se'ns ha dificultat concretar les trobades per a les entrevistes, potser per considerar que desconeixen "el tema" i per això van tancar la possibilitat d'abordar-lo o senzillament perquè aquest treball es va emmarcar en unes dates on les agendes van "ajustades" en quant a disponibilitat de temps.

RECOMANACIONS:

- Tractar d'una manera transversal la participació de les dones en processos migratoris. Es recomana incorporar la perspectiva de gènere a les Institucions i polítiques que tracten temes migratoris, per exemple al Consell Municipal d'Immigració, i igualment tenir en compte l'origen de les dones a activitats i institucions que tracten qüestions específiques per a les dones, com el Consell de la Dona.
Per ampliar aquest consultar les entrevistes de Consell de Migració i de Dones, disponibles com a annex per a la seva consulta.
- Existeixen bones pràctiques en alguns districtes que podrien replicar-se a altres, en correspondència amb les necessitats concretes de cada barri. Per exemple a Horta des del grup de "Dones d' Horta" s'ha desenvolupat el projecte "Dones Creant Espais" per desafiar la invisibilitat que viuen les dones en processos migratoris. També a Sant Andreu existeixen experiències de participació conjunta de grups de dones majoritàriament locals amb altres d'origen pakistanès. Mitjançant l'ús conjunt de l'espai es poden crear les oportunitats perquè es coneguin i es generin noves xarxes.
- Realitzar un mapatge de les organitzacions, col·lectius grups de dones llatinoamericanes a la ciutat i treballar al costat seu per conèixer, segons les seves experiències, quina concepció tenen de participació, quines són les seves necessitats concretes i dificultats per desenvolupar una agència significativa a l'hora de participar. També es recomana donar suport aquestes associacions o col·lectius perquè puguin treballar amb dones llatinoamericanes que encara no participen i així detectar les dificultats i potencialitats. Recomanem fer un diagnòstic amb les seves veus.
- Considerem necessari potenciar espais participatius i de visibilitat de les dones migrades llatinoamericanes, perquè elles amb pròpia veu facin incidència a les polítiques públiques i de migració. És necessari que elles fins i tot quan pertanyin a espais i grups petits, puguin estar en les discussions, plans i projectes de les normatives i polítiques migratòries que els

afecten directament, les seves famílies i el seu entorn transnacional. És necessari que les institucions locals disposin d'una actitud d'obertura al diàleg en igualtat de condicions.

- Revisar l'estructura dels espais de participació de les dones als districtes, com per exemple els Consells de Dones, per garantir una presència plural i diversa de les dones que es troben al territori.
- Desenvolupar mesures específiques que fomentin la participació en el districte de l'Eixample, ja que és on més gran quantitat de dones llatinoamericanes viuen. A pesar la seva àmplia presència de les entretistes, es va poder constatar que encara no s'han desenvolupat mesures específiques malgrat la sensibilitat i interès de les persones que treballen temes de dones en aquest districte. La major presència, la falta de polítiques i l'interès de les tècniques entretistades poden propiciar el desenvolupament d'accions concretes que, després, es pot replicar a altres districtes de la ciutat.
- Considerar en el Districte de Sarrà la problemàtica de les dones treballadores de neteja i cuidadores on, pel que sembla, són víctimes de patrons d'explotació laboral, amb baixos salaris i amb jornades completes (denominades comunament com a treballadores "fixes", en estar dintre de cases al complet servei de les famílies). Aquestes problemàtiques no poden denunciar-se amb facilitat ja que moltes dones estan condicionades als seus contractes (de paraula) pel tema de renovació o obtenció de "papers". És així que recomanem fer una campanya que propiciï la sensibilització social de les i els veïns de Sarrà (i en general a Barcelona) per revertir la normalització que existeix sobre l'explotació laboral de les dones dedicades a aquests serveis.
- El tema d'Estrangeria és important sobretot al context europeu, on les polítiques migratòries són cada vegada més restrictives i no garanteixen el compliment dels drets humans de les persones. S'ha de qüestionar de manera crítica com les polítiques migratòries europees no aborden la transversalitat de l'"estrangeria" amb els drets humans, i els drets de les dones. Temes laborals per exemple, on la falta de polítiques clares en migració, contribueixen a propagar la precarietat laboral, sobretot, per a les persones en situació administrativa irregular, o assumptes com els excessius requisits per a la reagrupació familiar, els drets de la infància per reunir-se amb les seves mares, etcètera.

És així que advoquem per una Llei d'Estrangeria que vagi a to amb els estàndards internacionals de Drets Humans, amb èmfasi en la CEDAW (Convenció per a l'Eliminació de totes les Formes de Discriminació contra les Dones, 1979) i la Plataforma d'Acció de Beijing (en el marc de la IV Conferència Mundial de les Dones, 1995).